

Ռաֆաել. Արիստոտելը և աթենական դպրոցը

Դավիթ Անհաղթ (5-6 րդ.)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Ներկայացվող հանդեսը կրում է «Իմաստություն» խորագիրը (անգլերեն՝ *wisdom*, ռուսերեն՝ *мудрость*): Իհարկե, ինչպես միշտ, մենք պետք է նկատենք այդ հասկացությունների արմատները հին հունական մտածողների գործերում): Թերևս «Իմաստություն» բառը տարբեր լեզուներում համեմատելիս հնարավորություն կընձեռի բացահայտել այդ բառի մեջ ամփոփված հասկացությունը, սակայն այստեղ առաջանում են դժվարություններ՝ «Իմաստությունն» անհամեմատ ավելի շատ հանդիպում է հոգևոր գրականությունում՝ մասնավորապես Աստվածաշնչում, քան անգամ փիլիսոփայական և հարանման գործերում:

Աստվածաշնչի մի շարք հրատարակություններում խոսվում է «Իմաստության» մասին, այսպես օրինակ՝ Աստվածաշնչի հին և նոր հրատարակություններում Սողոմոնը դիմում է Տիրոջը հետևյալ խոսքերով. «...Ինձ իմաստություն ու իմացություն տուր, որ կարողանամ ղեկավարել քո այս ժողովրդին, այլապես ով պիտի ղեկավարի» (Աստվածաշունչ 2001թ., էջ 506, տե՛ս նաև 1994թ.-ի մոսկովյան հրատարակություն, էջ 549):

Աստծուն դիմելն այս հարցում համատարած է: Ավելին, Սուլոնը հայտարարում է, թե «Իմաստության մեջ առաջինն Աստվածն է» (Диоген Лаэртски, էջ 71), մեկ այլ տեղում «Իմաստությունն ինքը Աստվածն է» (էջ 118): Սակայն որոշ փիլիսոփաներ հակված չեն նույնացնել իմաստությունն Աստծո հետ և փնտրում են այլ փաստարկներ՝ ապացուցելու համար, որ իմաստությունը մարդկային հատկություն է: Դիոգեն Լայերտացին ամենամեծ իմաստունը Սոկրատեսին է համարում (Диоген Лаэртски, էջ 118): Մեկ այլ հույն մտածող՝ Արիստիպը, նույն միտքն արտահայտում է հետևյալ կերպ. «Երբ ես իմաստության կարիք ունեի, ես Սոկրատեսի մոտ էի գնում, երբ դրամի կարիք՝ ուրիշներին էի դիմում» (Диоген, էջ 128): Բոլոր դեպքերում գրականության մեջ չկա իմաստության մի ընդհանուր սահմանում, «Իմաստության» տարբեր նկարագրություններ ունեն և տարբեր են նրանց գնահատականները մտավորական աշխարհում: Ոմանք իմաստությունը համարում են «գերագույն ճշմարտություն», «ճշմարտությունների միասնություն», «ճշմարտություն, որը ձեռք է բերվում ոչ միայն մտքի ուժով, այլև փորձով ու փորձությամբ» և այլն: Տիպական է բանաստեղծության ոգով արտահայտված աղոթքը.

ՏԵ՛Ր ԻՄ,
ՈՒԺ ՏՈՒՐ ԻՆՁ,
որ կարողանամ
փոխել այն ամենը,
ինչը կարող եմ փոխել:

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ՏՈՒՐ ԻՆՁ,
որ կարողանամ հաշտվել
այն ամենի հետ,
ինչը փոխել չեմ կարող:

ԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ ՏՈՒՐ ԻՆՁ,
որ ես կարողանամ առաջինը
տարբերել երկրորդից:

ՃԱՆԱՉԵԼ ԶԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՎ ԶԽՐԱՏ,
ԻՄԱՆԱԼ ԶԲԱՆՍ ՀԱՆՃԱՐՈՅ
(Այս նախադասությունը առաջինն է, որ Մեսրոպ
Մաշտոցը թարգմանել ու գրել է հայերեն)

Հայ հանճարեղ բանաստեղծ Եղիշե Չարենցն իր կյանքի վերջին օրերում գրել է մի բանաստեղծություն, որտեղ հիմնական հասկացությունն *իմաստությունն* է:

Թումանյանի երգերը կարդալիս՝ միշտ ես
Միտք եմ անում, թե արդյոք
Կարո՞ղ եմ ես էլ
Լինել այդքա՞ն *իմաստուն*
Երբ լինեմ ծեր...

Կարողանա՞մ պիտի ես
Արդյոք, ինչպես նա
Այդքան հանգիստ ընդունել
Թե՛ անկում, թե՛ մահ.
Շա՞ղ տալ ձեռքով լիառատ
Երգեր ու գանձեր,
Իմաստությամբ անարատ,
Երբ, լինեմ ծեր...

Այս ուսանելի բանաստեղծությունից կարելի է առաջին իսկ հայացքից գալ այն եզրահանգման, որ իմաստունն այն անձնավորությունն է, ով հանգիստ է ընդունում ինչպես մահն այնպես էլ անկումը: (Նկատի ունենալով այս բանաստեղծության գրելու տարեթիվը, նրա ենթատեքստը մեզ հասկացնել է տալիս, որ Չարենցը բանտարկության այս տարիներին սպասում էր իր մահվան դատավճռին, այդ վճիռն ընդունելով իմաստասերին վայել հանգստությամբ): Ավելորդ չէ նշել, որ լիառատությունը և անարատությունը նույնպես Չարենցը համարում է իմաստության բնորոշ հատկանիշներ:

Եթե շարունակենք պրպտումներն ըմբռնելու համար, թե ինչ է իմաստությունը, ապա կնկատենք մի շարք հատկություններ, որոնցով օժտված է վերջինս, այն է՝ ճշմարտությունների միասնություն, գերագույն ճշմարտություն, զգացմունքների կայունություն, լավն ու վատն ընկալելու հանգիստ պատրաստակամություն և նման կարգի այլ հատկություններով օժտված, մինչև վերջ չբացահայտված մի երևույթ, որի մասին բոլորը կարծում են, թե ունեն գաղափար, սակայն իրականում նրանցից շատերը բացարձականացնում են իրենց այդ ճանաչողական ունակությունը:

Զբվարկելով իմաստության շատ այլ մեկնաբանություններ՝ նշենք միայն իմաստության մի այլ ըմբռնում, որը համահունչ է ժամանակակից փիլիսոփայության շուրջ վիճաբանությանը: Խոսքը վերաբերում է մետափիլիսոփայությանը: «Dialogue and Universalism» հանդեսը մետափիլիսոփայությունը դիտարկում է որպես գիտության, արվեստի և կյանքի իմաստություն (Vol. XVI, N5-6/2006):

Այստեղ ճշմարտությունն առաջին հերթին այն է, որ իմաստությունն առնչվում է և՛ գիտությանը, և՛ արվեստին, և՛ կյանքի տարբեր դրսևորումներին: Այո, ըստ էության, իմաստությունը մետափիլիսոփայության հետ բազմաթիվ կապերով միահյուսվում է և փիլիսոփայական վերլուծության շնորհիվ նրանցից յուրաքանչյուրն իր տեղն է գտնում իմացության տեսության մեջ:

Այդ մասին են վկայում նաև այն, որ դարերի ընթացքում իմաստասիրությունը դարձել է անգամ մայրաքաղաքների անուն, Հին Հունաստանում Աթենքը համարվում էր իմաստության, ռազմական գործունեության և արհեստների Աստված: Նման հատկությամբ էր նաև օժտված

Բուլղարիայի հնագույն մայրաքաղաքը՝ Սոֆիան, որն ինչպես նշում են մասնագետները, առաջացել է հունական «σοφία» բառից, և որը բուլղարերենում հնչում է որպես իմաստություն, վարպետություն:

Իմաստության տարբեր և բազմապիսի ըմբռնումներն ու մեկնաբանությունները կարող են ընթերցողի մոտ հարց առաջացնել, թե արդյոք այդ հանգամանքը չի խանգարում յուրաքանչյուր դեպքում ճիշտ ըմբռնել և հասկանալ իմաստության բովանդակությունը: Ոչ միայն այս դեպքում, այլ նաև յուրաքանչյուր մտքի ամրագրված արտահայտությունը հասկացման և ըմբռնման խնդիր ունի: Ռուս գրողներից մեկը նշել է, որ յուրաքանչյուր տեքստ կարելի է կարդալ հետևյալ ձևերով. կարելի է կարդալ և չհասկանալ կարդացածը, կարելի է կարդալ և հասկանալ կարդացածի իմաստը, քիչ չեն նաև այն դեպքերը, երբ կարելի է կարդալ և հասկանալ ոչ միայն այն, ինչ ուղղակի ձևով ասված է տեքստում, այլ նաև տողերի միջև արտահայտվածը: Այստեղ շատ կարևոր նշանակություն ունի համատեքստի ճիշտ վերլուծությունը, համատեքստի և ենթատեքստի համապատասխան փոխհարաբերությունը, որը ցույց է տալիս մեր մոտեցումից կախված հնարավոր համատեքստի և ենթատեքստի տեղերի փոխանակումը և դրանով իսկ մեր հասկացածի ընդարձակումը: Բոլոր պարագաներում պետք է ձգտել հասկանալ, թե ինչ է ասում տվյալ իմաստասիրական արտահայտությունը և պարզել, թե ինչպես է պետք այն վերլուծել ու դարձնել ընթերցողի գիտակցության սեփականությունը:

*
* *

«Իմաստություն» հանդետում, որի առաջին համարը ներկայացվում է ընթերցողին, հրատարակվելու են առաջին հերթին գիտության զարգացման համար կարևոր հոդվածներ, վերլուծություններ, որոնք կարող են օգտակար լինել մասնավորապես հումանիտար և հասարակական գիտությունների ասպարեզում: Իր առջև դրված խնդիրը իրականացնելու նպատակով խմբագրությունը հոդվածների հեղինակներին առաջարկում է խմբագրությանն ուղարկել արդեն հեղինակի կողմից խմբագրված տարբերակը: Ընդ որում հեղինակները պատասխանատու պետք է լինեն հոդվածներում ներկայացված փաստերի և մեջբերումների ճշգրտության համար: Պետք է նշել այն կարևոր հանգամանքը, որ խմբագրությունն ամեննին էլ չի պահանջում, որ հոդվածներում առաջադրված կարծիքները համապատասխանեն կամ անգամ համահունչ լինեն խմբագրության համապատասխան հայեցակետին: